

SHOIR SHAVKAT RAHMONNI ESLAB

Jo'rayeva Nargiza Tilovmurodovna

Termiz davlat universiteti akademik litseyi

Ijtimoiy- gumanitar fanlar kafedrası

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya:

O'zbekistonlik taniqli millatparvar shoir Shavkat Rahmon XX asr adabiy manzarasida o'chmas iz qoldirdi. 1950-yilda tug'ilgan Rahmonning hayoti va ijodi o'z xalqining istiqloq va o'zlikni anglash uchun olib borgan kurashining mazmun-mohiyatini she'riyat vositasida tasvirlashga bag'ishlangan. Uning tuyg'ularga singib ketgan misralari olis-olis o'quvchilarda aks-sado berib, o'zbek she'riyatining benazir namoyandasi sifatida e'tirof etildi. Ushbu maqola Shavkat Rahmon hayoti va ijodini o'rganish, uning she'riy sayohati, adabiyot olamiga qoldirgan ta'sirining nozik tomonlarini o'rganishga zamin yaratadi.

Kalit so'zlar: Shavkat Rahmon,adabiyot,adabiy meros,yozuvchi,shoir,til.

Аннотация:

Известный узбекский поэт-националист Шавкат Рахмон оставил неизгладимый след на литературной сцене XX века. Рахман родился в 1950 году. Жизнь и творчество Рахмана посвящены описанию через поэзию сути борьбы своего народа за независимость и самореализацию. Его наполненные эмоциями стихи нашли отклик у широкого читателя и были признаны выдающимся представителем узбекской поэзии. Данная статья дает основу для изучения жизни и творчества Шавката Рахмана, его поэтического пути, тонкостей его влияния на мир литературы.

Ключевые слова: Шавкат Рахман, литература, литературное наследие, писатель, поэт, язык.

Abstract:

The famous Uzbek nationalist poet Shavkat Rahmon left an indelible mark on the literary scene of the 20th century. Born in 1950, Rahman's life and work are dedicated to describing the essence of his people's struggle for independence and self-realization through poetry. His verses filled with emotions resonated with readers far and wide and were recognized as an outstanding representative of Uzbek poetry. This article provides a basis for studying the life and work of Shavkat Rahman, his poetic journey, and the finer points of his influence on the world of literature.

Key words: Shavkat Rahman, literature, literary heritage, writer, poet, language.

KIRISH.

Shavkat Rahmon 1950 yilning 12 sentyabrida O‘sh viloyatining Qorasuv tumaniga qarashli Pomir mahallasida xizmatchi oilasida tug‘ilgan. 1966 yilda o‘rta maktabni tugatgach, qurilishlarda, viloyat bosmaxonasi va gazetasida ishlaydi. 1973 yilda Moskvadagi M. Gorkiy nomidagi Adabiyot institutini bitirgach, Toshkentga kelib, G‘afur G‘ulom nomli adabiyot va san‘at nashriyatida muharrir va bo‘lim boshlig‘i (1975-82; 1985-90), O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasida mas‘ul xodim bo‘lib ishlaydi (1982-84). Shoirning dastlabki she‘rlari O‘sh viloyat gazetalarida chiqq boshlaydi. Birinchi she‘riy to‘plami «Rangin lahzalar» (1978) nomi bilan bosiladi. Shundan keyin shoirning «Yurak qirralari» (1981), «Ochiq kunlar» (1983), «Gullayotgan tosh» (1984), «Uyg‘oq tog‘lar» (1986), «Hulvo» (1988) kabi bir qator she‘riy to‘plamlari bosilib chiqadi. Shoirning o‘z qo‘li bilan tayyorlagan «Saylanma» to‘plami vafotidan so‘ng 1997 yili nashr etilgan. Shavkat Rahmon so‘zning badiiy imkoniyatlarini kengaytirish, fikr va tuyg‘uning botiniy harakatini ifodalash usul va vositalarini topish maqsadida kutilmagan majoziy obrazlardan, qiyoslardan samarali foydalangan, barmoq vaznining an‘anaviy o‘lchovlarini buzib, ritm va ohangga erkin munosabatda bo‘lgan, she‘riyat bilan tasviriy san‘at, she‘riyat bilan falsafa o‘rtasidagi aloqani yanada mustahkamlagan. Uning asarlarida tarixga, kechmishga sayohat, hozirgi kunlarga tanqidiy baho yetakchilik qiladi. Shavkat Rahmon she‘riyati 80-yillarda o‘zbek adabiyotida kuchli oqimni tashkil etgan lirik-falsafiy, isyonkorlik ruhida asarlar sirasiga kiradi.

Iste‘dodli o‘zbek shoiri Shavkat Rahmon o‘zining ajoyib ijodi bilan adabiyotga salmoqli hissa qo‘shgan. Shavkat Rahmon she‘rlari o‘zining badiiy nafosatliliigi, hissiy teranligi va madaniy tushunchalari bilan mashhur. U o‘zbek adabiyotini o‘zining betakror she‘riy ovozi bilan boyitishda muhim rol o‘ynadi, u o‘zining hayot, muhabbat, inson kechinmalari haqidagi ta‘sirchan mulohazalari bilan o‘quvchilarga manzur bo‘ldi. Shavkat Rahmon faoliyati davomida tabiat, tarix, ma‘naviyat va o‘ziga xoslik kabi turli mavzularni o‘rgandi. Uning she‘riy misralari o‘zining lirik go‘zalligi, yorqin obrazliliigi, teran falsafiy ohanglari bilan ajralib turadi. Shavkat Rahmonning ta‘sirchan va abadiy she‘rlar yaratish qobiliyati unga O‘zbekiston va undan tashqaridagi adabiy an‘analarda mustahkam o‘rin egalladi. Rahmonning adabiyotdagi merosi uning shaxsiy asarlaridan tashqari, yozuvchi va shoirlarning yosh avlodlariga ta‘sirini ham qamrab oladi. U intiluvchan rassomlarni til, ramziylik va hissiyotning murakkabliklarini o‘rganishga ilhomlantirgan, ularni ijod va ifoda chegaralarini kengaytirishga undagan. Shavkat Rahmonning adabiyotga qo‘shgan hissasi nafaqat uning nafis she‘riyatida, balki uning O‘zbekiston adabiy manzarasiga ko‘rsatgan o‘zgarmas ta‘sirida ham, kitobxon va yozuvchilar ongi va qalbini avlodlar o‘rtasida shakllantirganida hamdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Hozirgi zamon o‘zbek adabiyotida o‘ziga xos iz qoldirgan Shavkat Rahmon O‘sh

shahrida tavallud topgan. Shavkat Rahmon chinakam otashnafas millatsevar shoir edi. U o'z kayfiyatlarini tasvir etish bilangina kifoyalanadigan shoirlar sirasidan emasdi. U hamisha millat dardini, xalqining armonlarini ifodalashga intilardi. Chunki u o'z taqdirini, hayotini millatining hayoti va taqdiridan ayri tasavvur etmasdi. U har bir millatdoshining ko'ngil mulkiga kirib borishni orzu qilib, shu yo'lda tinimsiz dard chekib yashagan shoirdir.

Vatan.

Vatan haqda bitilgan mo'jazgina bu to'rtlik zamiriga juda teran ma'nolar berkilgan. Avvalo, unda tasvirlangan vatan yuraklarning tub-tubida joylashgan. U ko'z-ko'z qilinmaydi. Yomon ko'zlardan, yomon niyatlardan va ... soxta muhabbatlar-u soxta sifatlardan asralgan. U bunday yuzakiliklardan baland turadi. Chuqurliklarda yuksaklik xos unga! U sog'inib izlanadi. Hatto "unga yetib bormoqlik uchun uzun umr yetmas"ligi ham mumkin...

Abadiyat oralab...

Shavkat Rahmon butun ijodi bilan, butun o'y-xayoliyu qayg'ulari, dardlari bilan shu Vatan sari – mushtdekkina yuragi tub-tubiga yashirgan, o'zigina taniydigan, suygan va sog'ingan ana shu sirli makon sari yurdi, talpindi. Bir paytlar shirin orzular og'ushida “Senga etib bormaklik uchun Uzun umrim yetmasa kerak”, deb chamalagan yigirma besh yasharlik yosh shoir taqdirning buyuk yozug'i ila, qirq olti yoshida, og'ir kasalga chalinib, o'lim bilan olishib yotgan pallalarida bitilgan oxirgi she'rida ortida qolayotgan olamga “Abadiyat oralab O'shga, ya'ni Vatanga qachon yetamiz?” deb savol qo'ygan edi!..

Eski mahalla.

Bomdodga azon aytilar mahali, ya'ni, tong qorong'uligida, hali ko'plar sahargi tushini ko'rib yotgan palla kimdir ot yetaklab o'tib qoladi... Ot tuyoqlarining dupur-dupuri sahargi tushini ko'rib yotgan ko'chaning o'zinigina emas, bu ko'cha ahli yuraklarida qachonlardan beri uxlab yotgan eski xotiralarni ham qo'shib uyg'otib yubordi! Xuddi shuning uchun ham, ayniqsa “to'satdan ot kishnab yuborgan onda”, bir kishi shoshilib eshikni ochdi...

Ko'zingizni oching, qo'rqmang...

Mazkur she'r Shavkat Rahmon ijodi o'zak masalasiga – Vatan mavzusiga to'g'ridan to'g'ri bog'lanadi. Axir, Vatan sari faqat ochiq ko'z bilan boriladi! Vatanni faqat ko'zi ochiqlargina taniydi! Chinakam vatanparvar ko'zini yirikroq ochadi, mayliga ochiqligi tufayli yashashi qiyinroq bo'lsin, mayliga ko'zlari qamashsin va yo og'risin...

Avtoportret.

“Sokin isyon”... Bu ikki so'z aslida bir qozonda qaynamaydi – sokinlik isyonni, isyon sokinlikni inkor etadi. Hech ham qovushmaydi ular go'yo. Lekin Shavkat Rahmonning o'zini shaxsan tanigan, yaqindan bilganlar bu ikki ters holat uning

shaxsiyatida nihoyatda munosib ravishda qovushganini, bir-biri bilan rosa chiqishganini ko'radi. Shoirning bu sokin isyoni qayg'uli yoki g'azabga minilgan onlardagina emas, balki “eng baxtiyor lahzalarda ham” so'nmaydi. Chunki uning tuyg'ulari yuzada emas...

Fikr.

Ushbu she'rda shoir o'zini tinchoqar daryoga o'xshatadi. Daryo dolg'asiz bo'ladimi?! Yo'q, bo'lmaydi. Ammo Shavkat Rahmon sharqiroq, yengiltak soy emas, dolg'alarini qa'riga – chuqurliklariga berkitgan bosiq-og'ir, o'ychan daryodir. “Ruhida qadimgi osoyishtalik”ni saqlagan bunday o'ychan daryo bir dolg'alanmasin! Sokinlik bag'ridagi dolg'a agar yuzaga chiqsa, nimalar yuz berishi hayotda ko'p ko'rilgan...

Xalqimizda egilgan boshni qilich kesmaydi degan maqol bor. Aslida bobolar uqtirmoqdaki, odam aybiga ochiq iqror bo'lishi, jazodan qochib qutulishni ko'zlamasligi, aksincha, bunga tik bora bilishi kerak. Mazkur maqol hargiz mutelikni targ'ib qilmaydi. Biroq xalqda qullik psixologiyasi kuchayib ketsa, zulm qilichiga bo'yin egib borish, bo'yin egib yurish odatga aylanib qolishi hech gap emas. Tarki odat esa amri maholdir. Shavkat Rahmon she'rlarida bu holatga o'zgacha ahamiyat qaratadi. Yovqur shoir qilich kesmasin deb egilgan boshlardan nafratlanadi va nafratini satrlariga singdiradi. “Turkiylar” she'ri Shavkat Rahmon ijtimoiy lirikasining sara namunalaridan sanaladi. Shoir istibdod ezgan millatning boshi birikmasligidan, tobe bo'lib yashashga ko'nikkanidan ozorlanadi. Turkiy xalqlarda faqat egilgan boshlar qolganidan, o'zligidan bexabar qullar tug'ilayotganidan yuragi yonib, ko'ksi pora-pora bo'ladi. Murosasiz shoir bu holat bilan kelisholmaydi, millatni uyg'otishni istaydi, shu maqsadda achchiq so'zlar aytadi:

Bormi er yigitlar,
Bormi er qizlar,
bormi gul bag'ringda jo'mard nolalar,
bormi gul tufroqda o'zligin izlab,
osmonu falakka yetgan bolalar,
Bor bo'lsa,
alarga yetkarib qo'ying,
Bir boshga bir o'lim,
bir qarab tuying:
Yovga ters qaragan musulmon emas!
Yovga ters qaragan musulmon emas!
Yovga ters qaragan musulmon emas!
Yovga ters qaragan musulmon emas!
Yovga ters qaragan musulmon emas!

Shavkat Rahmon turkiylar tomirida azal-azaldan jo'sh urib turgan erk qoni keyingi asrlarga kelib to'ng'ib qolganidan iztirobga tushadi, endi esa bu muz qotgan

qonni faqat keskir soʻzgina yana-tagʻin vulqonday qaynatishiga umid bogʻlaydi. Shundanmi, sheʻrdan sheʻrga soʻzlarini qayrab boraveradi.

Ey beklar,
zahar ich – oʻzbeqing qolib,
oʻzgaga boʻysunding,
oʻlganing shuldir.
Shundanmi, boshida teridan qolip,
Saksovul singari mayishgan budun...

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Shavkat Rahmonning tarjimon sifatidagi faoliyati uning adabiy merosining salmoqli jihati hisoblanadi. Nafaqat asl sheʻriyati, balki mohir tarjimalari bilan ham mashhur boʻlgan Shavkat Rahmonning tillar va madaniyatlarni bogʻlash borasidagi tajribasi uning isteʻdodi va adabiyot sanʻatiga fidoyiligini yanada namoyon etadi. Shavkat Rahmon tarjimon sifatida tilning nozik jihatlarini chuqur anglaganligini, asl asarlarning mohiyatini turli til kontekstlariga yetkazish qobiliyatini namoyon etdi. Uning tarjimalari shunchaki transkripsiya emas, balki manba materialining ruhi va goʻzalligini saqlab qolgan, uni yangi auditoriyaga taqdim etuvchi talqinlar edi. Shavkat Rahmon tarjimalarining ajoyib fazilatlaridan biri uning asl matnning haqiqiyliги va yaxlitligini saqlashga intilishidir. U sheʻrlar, nasr yoki boshqa adabiy shakllarni tarjima qiladimi, u his-tuygʻularni, obrazlarni, mavzularni toʻgʻridan-toʻgʻri aks ettirishga intilib, asarning mazmun-mohiyatini koʻrsatuvchi tilda sodiq saqlanishini taʻminladi. Shavkat Rahmonning tarjimon sifatidagi mahorati turli janrlar va tillarga tarqalib, uning koʻp qirraliligi va tajribasini namoyish etdi. U oʻz tarjimalari orqali madaniy almashuv va boyitishga koʻmaklashdi, turli adabiy anʻanalar boyligini keng kitobxonlar ommasiga yetkazdi. Qolaversa, Shavkat Rahmonning tarjimon sifatidagi faoliyati adabiy merosni asrab-avaylash va ommalashtirishga hissa qoʻshib, asl tildan bexabar boʻlganlar uchun muhim asarlardan foydalanish imkoniyatini yaratdi. Aslini olganda, Shavkat Rahmonning tarjimon sifatidagi ishlari uning til va madaniy chegaralar boʻylab tushunish va qadrlashni rivojlantirishga boʻlgan sadoqatini aks ettiradi. Uning mohirona talqinlari tomoshabinlarni nafaqat yangi adabiy dunyolar bilan tanishtirdi, balki tarjima sanʻatiga boʻlgan hurmatini ham oshirdi. Shavkat Rahmonning tarjimon sifatidagi merosi tilning odamlar va gʻoyalarni bogʻlash, toʻsiqlardan oshib oʻtish va jahon adabiyoti gobelenini boyitish qudratidan dalolat beradi. Shavkat Rahmon tarjimon sifatida taniqli ispan shoiri Lorkaning goʻzal sheʻrlarini rus va ispan tillaridan tarjima qilib, ikki marta nashr ettiradi (1979—1989) va oʻzbek oʻquvchisining maʼnaviy dunyosini boyitishga hissasini qoʻshgan.

XULOSA.

Atoqli oʻzbek shoiri Shavkat Rahmon oʻzining jozibali va teran mazmunli asarlari bilan mashhur boʻlib, kitobxonlarda doimiy taassurot qoldirdi. Uning sheʻriyati

ko‘pincha tabiat, ishq, ma‘naviyat, o‘zlikni anglash kabi mavzularga chuqur kirib boradi, bu mavzularni lirik go‘zallik va chuqur falsafiy mulohazalar bilan tadqiq qiladi. Shavkat Rahmon she‘rlari yorqin tasviri, hissiyot teranligi, o‘quvchilarni hayot murakkabliklari va insoniyat kechinmalari haqida mulohaza yuritishga chorlovchi boy til gobelenligi bilan ajralib turadi. U o‘zining badiiy mahorati orqali so‘zlarni shaxsiy va umumbashariy miqyosda kitobxonlar bilan aks-sado beradigan tarzda to‘qadi, his-tuyg‘u va fikrning betakror ifodalari bilan qalblar va onglarga ta‘sir qiladi. Uning asarlari o‘quvchilarni atrofdagi dunyoning go‘zalligi, o‘z his-tuyg‘ularining teranligi va borliq sirlari haqida fikr yuritishga chorlaydi. Shavkat Rahmon she‘riyati inson qalbi murakkabliklari, tabiat olami mo‘jizalarini aks ettiruvchi ko‘zgu vazifasini o‘taydi, kitobxonlarni hayotning keng gobelenidagi o‘rni haqida fikr yuritishga chorlaydi. Umuman olganda, Shavkat Rahmon asarlari she‘riyatning inson kechinmalarini yoritish, teran tuyg‘ularni uyg‘otish, tafakkurga chorlash qudratidan dalolatdir. Uning merosi o‘zining abadiy she‘riyati, hayotning go‘zalligi va murakkabligi haqidagi teran mulohazalari bilan adabiy manzarani boyitib, o‘quvchilarni ilhomlantirishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqar Musaqulov. O‘zbek xalq lirikasi. “Fan” nashriyot, Toshkent-2010[1]
2. Eshqobil Shukur. Hamal ayvoni (she‘rlar va dostonlar) .“Sharq” nashriyot, Toshkent-2021[2]
3. Shavkat Rahmon. Saylanma. –Toshkent: “Sharq ” nashriyot., 1997[3]
- 4..Shavkat Rahmon. Abadiyat oralab. – Toshkent: Movarounnahr, 2012[4]